

Datorn och du eller Du och datorn?

En artikel om datorisering inom dåvarande socialtjänsten, februari 1984 av Bengt Lundberg (socialsekreterare)

En februarimorgon på väg till jobbet. Gråmulet och kallt, trist och tråkigt.

Bussens enformiga motorbuller gör att tröttheten tar överhanden.

Plötsligt...

Plötsligt var jag på jobbet och såg mig själv i ett samtal med en av mina klienter, en tjej på 28 år, osäker och olycklig efter en separation för 2 år sedan. Det hade blivit vin och sprit som som fått döva ångesten. Nu klarade hon sig inte längre utan alkohol och hade sökt hjälp. Efter några samtal, hade vi kommit överens om se om det fanns något vård- eller behandlingshem som skulle kunna hjälpa henne. Helst ville hon komma bort någonstans där hon kunde få enskilda stödsamtal och möjlighet att pröva något arbete på dagarna...

Jag tog fram BEDA på terminalen (behandlingshemsdata) och skrev in hennes önskemål. Datorn gjorde en genomgång av landets institutioner, deras målsättningar och arbetsformer och skrev ut de tre som bäst svarade mot våra krav. Vi tyckte alternativ 2 var det bästa och bokade en plats, fick direkt besked om kötiden som var 8 veckor och att besked om inflyttningdag skulle skickas i god tid till den adress som vi matade in...

Direkt besked

Datorerna hade kommit att bli hjälpmedel på fler områden än någon tänkt sig när den yrvakna datadebatten kommit igång på våren 84. En konsekvent datorisering av förvaltningens rutiner var genomförd. Man hade fått en annan informationsstruktur än tidigare. Rätt information kom till rätt person i rätt tid. Handböcker och förvaltningsmeddelanden var införda i databasen. Socialsekreterarna svävade inte längre i ovisshet om vad som gällde den eventuella rätten till socialbidrag för pensionärer som inte hade råd att gå till tandläkaren. Man slog in sökordet "tandvård" på terminalen och fick omedelbart fram gällande riktlinjer eller praxis.

Den gamla SOFT-hantering var automatiserad. En dator höll reda på godkända bidrag, skrev ut pengar, påminde om kontroller som skulle göras och skrev ut kallelser till samtal. Medborgare som sökte socialbidrag kunde också själva slå in sina inkomstuppgifter och svara på de frågor som ställdes på terminalens bildskärm. De som ville fick hjälp av en soffthandläggare, men de flesta klarade sig själva, med hjälp av den vägledning som softdatorn gav.

Tidigare hade många klagat över den förnedring man

en BERÄKNINGSENHET där datorn kan räkna och göra jämförelser mellan olika tal ett elektroniskt MINNE där maskinen kommer ihåg stora mängder bokstäver och siffror en UTENHET där resultatet av databehandlingen kommer fram.

I de små hemdatorerna brukar själva tangentbordet vara inenhet och en TV utenhet. I tangentbordet finns både minnet, styr- och beräkningsenheten. En stor dator har ofta bandstationer och olika skivminnen som in- och utmatningsenheter och stora skrivare där olika räkningar, löner och statistik skrivs ut på åndlösa blanketter. En dator kan bara göra det den blivit instruerad att göra och den gör bara en sak i taget - men den gör det oerhört fort.

Man kan komma ihåg att en dator är en maskin som

kan behandla olika data på olika sätt har ett minne för tecken, siffror och bokstäver arbetar efter de i minnet inlagda styrintstruktionerna - "programmet"

Datom hjälper oss alltså att hålla reda på den stora mängd data som vi hela tiden omger oss med. Eller som hela tiden omger oss.

Vi bestämmer vad datorn ska göra och hur den ska göra det med hjälp av ett program. Det är en slags arbetsinstruktion för datorn. Vill vi t ex räkna ut befolkningsutvecklingen inom ett distrikt de närmaste 5 åren framåt så måste vi mata in uppgifter i datorn om hur det ser ut idag och hur det har varit, för att få fram en tillväxtfaktor. I vårt program talar vi om för datorn vad den ska göra med uppgifterna; "Multiplitera tillväxtfaktorn med nuvarande befolkningstaloch skriv ut resultatet på bildskärmen". När vi givit datorn alla förutsättningar och tryckt på startknappen sker själva uträkningen på bråkdelen av en sekund. Vi ser omgående svaret på bildskärmen.

Räknare och simulator

Datorer används inom de flesta områden i samhället. De styr olika tillverkningsprocesser inom verkstads- bil och varvsindustri.

Hälsovådliga arbeten inom petrokemisk industri har tagits över av datorer. De används för olika beräkningsjobb, t ex hållfastheten för hus, broar eller vattenmagasin, eller simuleringar som vid utbildningen av piloter som på marken kan uppleva och lära sig behärska svåra situationer som skulle vara oerhört riskfyllda om de utfördes

känt när man tvingats "vända ut och in på sig" inför en annan människa – bara för att man var arbetslös och utan pengar. Nu fick man direkt besked på bildskärmen, "du får 895 kronor i kompletterande bidrag den här månaden... Vill du tala med en socialsekreterare... Tryck JA eller NEJ...

Hur klarade vi oss?

Även kontorsorganisationen hade fått en helt annan arbetssituation när datorerna kom. På distriktets kassa- och aktexpeditioner sjönk belastningen till under hälften mot tidigare, eftersom nästan alla beslut om utbetalning matades in direkt på terminal. Personakterna hade tagits bort när det nya arbetkortet kommit. Det såg ut som ett kontokort men hade i sig all information av betydelse för förvaltningen. Socialsekreterarna hade en kopia av kortet eftersom ingen ny information kunde läggas in utan originalkortet, dvs när klienten var närvarande. Även för uppföljning och kontroll av beställningar, inköp, leveranser och fakturagranskning fanns datorstöd. Ingen kunde egentligen förstå hur man hade klarat sig tidigare.

Med datorns hjälp hade också ett konferenssystem skapats. Nu kunde 18 byråchefer via sina terminaler föra en debatt om vad som skulle anses vara "jourärende". Man tog del av de inlägg som fanns i databasen när man hade tid och lust. Sedan kunde man i lugn och ro fundera över sina egna åsikter som när de lagts in i basen fanns tillgängliga närhelst någon annan av dem som hade behörighet ville ta del av det senaste. Tidigare hade det aldrig hänt att de träffats alla samtidigt. Den administrativa förenklingen hade också fått till följd att alla biträdande sektionschefer nu kunde ägna en större del av sin tid åt handledning och metodutveckling. Plötsligt snurrade världen till och samtidigt som jag vaknade, ramlade jag av sätet i den kraftiga sväng som bussen gjorde. Jag hade drömt.

Verkligheten överträffar...

Det var en omtumlad socialsekreterare som snubblade in på tjänsterummet den morgonen. Vad var det för en dröm? Vad är det som håller på att hända runtomkring oss? Varje dag ser man artiklar om data i tidningarna, varannan platsannons handlar om data eller systemutveckling. Att våra liv redan är genomdatoriserade hade man väl hört talas om, men inte förrän det plötsligt står en dataterminal med skrivare i rummet bredvid inser man att de är här nu.

Datorerna finns mitt ibland oss och de kommer inte att försvinna för att vi stoppar huvudet i busken. Tvärtom, den datatekniska utvecklingen går vidare. Inte ens den mest optimistiska datagalning trodde för 10 år sedan att vi 1984 skulle ha hemdatorer för under 1 000 kronor och att 8 000 bokstäver skulle kunna rymmas på en yta mindre än din lillfingernagel. Så är det i alla fall - och vi måste ta konsekvenserna av det. **Det paradoxala är förmodligen att vi måste ta datorerna till hjälp för att kunna hävda våra intressen.** Datorer är nämligen fantastiska hjälpmedel och vi måste lära oss

i luften. Budgetberäkningar är ett annat, lämpligt användningsområde, liksom olika beräkningar och utskrifter av alla våra räkningar, el, tele, löner och skatter.

Edit, Ida och Kåpaj .

Stockholms kommun har legat väl framme när det gäller att använda datamaskiner. De två första köptes 1962 och placerades på dåvarande elverket och stadskansliets organisationsavdelning. Tidigare hade man haft hålkortsmaskiner. Även socialförvaltningen har i många år haft rutiner på data. Några av de system vi använder oss av delar vi med hela kommunen: IDA = invånardatabasen, EDIT = ett ekonomisystem, och KPAI för löner och personal. Invånardatabasen får sina data från länsstyrelsen och omfattar alla personer som är kyrkobokförda i Stockholm. Det innehåller förutom personnummer, namn och adress, även civilstånd, nationalitet, födelselän och statlig taxerad inkomst.

Adbom, Slir och Slok

Några system som är speciella för socialförvaltningen är SVIS = socialvårdens informationssystem, som omfattar personer som har eller haft kontakt med socialtjänsten och blivit registrerade. Här finns förutom uppgifter ur IDA information om utbetalt socialbidrag och på vilket distrikt personen är eller har varit aktuell. Inom barnomsorgen arbetar man med system för att administrera kön till barnstugor, göra placeringar och uppsägningar. Registret omfattar förutom barn i kön även de som är inskrivna i daghem, fritidshem och deltidsförskolor. Det systemet heter ADBOM. Hemservice har datasystem för de som söker plats och står i kö till servicehus eller pensionärsbostäder. Andra system, i stort sett färdiga, är SLIR för direkt inrapportering av löneuppgifter från terminal och SLOK som ska hålla reda på alla lokaler som förvaltningen hyr eller hyr ut. Socialförvaltningen har idag ca 250 terminaler i drift.

På ett socialdistrikt skulle man mycket väl kunna tänka sig flera olika användningsområden. Med ordbehandlingsprogram kunde datorn hjälpa till att hålla ordning t ex på promemorier, remissvar, förhandlingsunderlag eller nämndärenden och protokoll. Med kalkylprogram kunde blixtnabba budgetsimuleringar göras t ex "vad händer vid årsskiftet om vi ökar det här kontot", eller hur håller vi budgeten inom något speciellt delprogram. Man blir förvisso inte en bättre budgetsekreterare med dator på skrivbordet men den kan vara ett oerhört effektivt hjälpmedel. Socialvårdsbyråerna fick tillgång till dagsaktuell statistik på individ-, grupp eller områdesnivå. Varena barnstuga kunde få begriplig hjälp att förstå sina konton och se skillnader från en månad till en annan. Visst skulle en dator också kunna underlätta SOFT -hanteringen skriva I.IK-ar

använda dem precis som vi en gång har lärt oss använda böcker. Sedan kan vi definiera nya, för oss verklighetsnära användningsområden för datorerna.

Utbildning

I Stockholms kommun är det personal- och organisationsnämnden som har det övergripande ansvaret för utbildning av personal. I ett utbildningsprogram kallat "Aktiv Medverkan" ingår bl.a studiecirkeln "Datorn och arbetet". Aktiv Medverkan riktar sig i första hand till anställda i låg- och mellanlönegrader och till de personalgrupper som glöms bort i den vanliga personalutbildningen. Vid kommunens utbildningslokaler i Hökmosseskolan ges också handledarutbildning och man kan sedan ha studiecirkel på betald arbetstid på arbetsplatsen. I en sådan cirkel kan man diskutera hur datateknik kan användas och lära sig hur datorer är uppbyggda. Det finns också grundkurser i ADB (Automatisk databehandling) och i programmering.

Snabba svar

Var är då en dator? Vad är den bra på?

En dator är en maskin som är uppbyggd av olika elektroniska och en del rörliga, mekaniska delar. Man kan säga att den består av 5 huvuddelar:

en INENHET där vi stoppar in de data vi vill behandla,

en STYRENHET som utifrån vårt program talar om för de andra delarna vad de ska göra och i vilken ordning

kallelser och hålla reda på olika bevakningsdatum.

Aladdins ande i flaskan

Effekterna av en riktigt genomförd datorisering skulle kunna bli roligare arbetsuppgifter och en bättre arbetsmiljö för många, mer tid till socialt arbete och en bättre social service till allmänheten.

Genom utbildning och ökad kunskap minskar respekten för datorer och dataexperter. Vi kan sedan på ett mer realistiskt sätt bedöma den nya teknikens möjligheter. Idag används datorer både för att underlätta dagligt liv vid vissa handikapp och vid styrningen av kärnvapenrobotar. Många anser att var och hur de används är ett uttryck för maktförhållandena i samhället. Kerstin Aner pekade på informationens stora betydelse för oss alla när hon för några år sedan sa att hade Marx levat idag hade han inte skrivit "Das Kapital" utan "Die Information".

Datorer är alltså bra på att hålla reda på uppgifter och snabbt ta fram dem. Rätt använda ger de oss bättre information och bättre beslutsunderlag med mindre arbetsinsats.

Vågar man tro på en effektivare socialförvaltning?